

QUAN AMB EL CONEIXEMENT NO N'HI HA PROU:
ELS USOS LINGÜÍSTICS DELS ESTUDIANTS DE CATALÀ
DEL CENTRE DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA
DE SANTA COLOMA DE GRAMENET

Carles de ROSSELLÓ I PERALTA

PARAULES CLAU: català, castellà, àmbits d'ús, tries lingüístiques, competència lingüística, llengua inicial, llengua d'identificació.

1. INTRODUCCIÓ

En aquest article analitzarem alguns dels resultats més significatius d'un qüestionari que es va passar a l'alumnat de L'Heura, el Centre de Normalització Lingüística (CNL) de Santa Coloma de Gramenet. El qüestionari és una adaptació de l'enquesta sobre els usos lingüístics interpersonals de Catalunya 2003 (EULC 2003). En primer lloc, veurem quin ús fan de les llengües dins dels nuclis familiars els estudiants de català i, en segon terme, observarem els capteniments lingüístics en diferents àmbits més enllà del domèstic. El seguiment en els diversos àmbits que analitzem ens portarà a la conclusió que el baix ús del català no es pot atribuir només a una suposada manca de competència pel fet que siguin estudiants de català, sinó que hi ha altres explicacions que van més enllà de les estrictament gramaticals i que enllacen amb qüestions més sociolingüístiques.

2. METODOLOGIA

El qüestionari es va passar durant la setmana de Sant Jordi del 2005 i el van respondre un total de 249 persones. La mostra coincideix amb la pràctica totali-

tat d'alumnes que estudiaven cursos de català el primer semestre d'aquell any a L'Heura. Només en van quedar exclosos els estudiants dels dos primers cursos bàsics; d'aquesta manera, es garantia que tots els alumnes tinguessin (una certa) competència oral en català.¹

Els encarregats de lliurar l'enquesta van ser el mateix personal docent de L'Heura. Per tal d'unificar criteris i seguir un mateix protocol, es van mantenir converses individuals amb cadascun d'ells. Els punts sobre els quals es va fer més incidència van ser *a)* fer que l'alumnat respongués l'enquesta de manera individual i anònima; *b)* guiar l'alumnat pregunta per pregunta, i *c)* remarcar que en aquesta enquesta només es preguntava quina llengua parlen en diferents àmbits, independentment de si ho fan bé o malament.

Durant el procés d'introducció de dades es van detectar clares incoherències en algunes de les respostes. Aquests casos es van discutir en un equip de tres persones i la decisió d'eliminar-los o mantenir-los es van prendre per consens. Només en un cas s'ha anul·lat tota l'enquesta, de manera que el nombre final de qüestionaris vàlids és de 248. El posterior tractament de les dades s'ha fet amb el paquet estadístic SPSS.

3. DADES SOCIODEMOGRÀFIQUES

El 2005 l'alumnat de L'Heura estava compost principalment per dones, en una proporció de vuit a dos. Més del 72 % dels estudiants tenien edats compreses entre els trenta-un i els cinquanta anys, i el percentatge restant es repartia de manera força semblant entre els menors de trenta anys (13,8 %) i els majors de cinquanta-un (14,2 %). Respecte del lloc de naixement, la majoria eren nascuts en zones catalanoparlants (46,2 %), seguits de prop pels nats a la resta de l'Estat espanyol (42,5 %) i, finalment, pels nats a l'estranger (10,9 %), la gran majoria dels quals eren centreamericans i sud-americans. Pel que fa al nivell d'instrucció, gairebé el 70 % declarava que havia finalitzat els estudis secundaris o universitaris, i només l'1,6 % no tenia cap titulació acadèmica.

1. L'oferta curricular del Consorci per a la Normalització Lingüística (CPNL) inclou com a mínim quatre nivells —bàsic, elemental, intermedi i suficiència—, cadascun dividit en tres cursos: els bàsics (B) i els elementals (E) tenen per objectiu l'ensenyament de les capacitats orals; i els intermedis (I) i els de suficiència (S) s'adrecen bàsicament a l'adquisició de la gramàtica. Aprovar el B3 equival a obtenir el certificat A1 bàsic de la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya; l'E3 equival a l'A2 elemental; l'I3 al B; i l'S3 al C. L'enquesta comprèn els cursos de B3 a S3.

4. ELS USOS LINGÜÍSTICS INTERPERSONALS DINS DE LA LLAR

Actualment sabem que la llengua que es parla amb els pares de petit a casa —d'ara endavant, *llengua inicial* (Torres, 2003)— té unes clares repercussions en l'ús social, almenys en un context sociolingüístic com el de Catalunya. Un dels casos més evidents l'aporta l'estudi de Vila i Vial (2001) sobre l'ús de les llengües en converses informals d'escolars catalans, en què es conclou que el català és present «només» quan en la conversa intervenen nens catalanoparlants.² Segons Bastardas (1996), l'adquisició de la primera varietat lingüística —o varietats, si se n'adquireix simultàniament més d'una— és molt important perquè forneix la persona dels «elements inicials per al desenvolupament de la comprensió i de l'expressió», i això constitueix «la base per a l'estructuració conceptual de la realitat, de la formació de la identitat col·lectiva de l'individu». La llengua inicial, a més, tendeix a ser la modalitat col·loquialitzada, és a dir, la modalitat que empra l'individu en les interaccions informals, aquella amb la qual declara que se sent més «còmode» parlant.

Atesa, doncs, la importància de l'ús lingüístic familiar, tot seguit presentem els resultats de l'ús de les llengües a les llars dels alumnes de l'Heura. Les dades de la taula 1 són concloents respecte de la presència del castellà com a llengua inicial: la gran majoria dels enquestats tenen —o tenien— el castellà com a llengua de comunicació amb els pares.

TAULA 1
Llengua que l'informant parla o parlava amb el pare i la mare (en percentatges)³

	<i>Pare</i>	<i>Mare</i>
Català	5,7	5,7
Per igual en català i castellà	0,0	0,4
Castellà	87,8	88,6
Només en una altra llengua	3,2	3,6
Altres combinacions (castellà i una altra llengua)	1,2	1,6

Cal dir que sota els rètols «català» i «castellà» s'han agrupat tant els usos exclusius com els preponderants d'una llengua. Doncs bé, pel que fa a la llengua d'interacció amb el pare i la mare, es pot afirmar que són usos que els enquestats perceben realment com a monolingües. En altres paraules, la pauta que preval amb les converses amb els pares és associar una sola llengua amb cada un d'ells.

2. Vegeu Vila i Vial (2002) i Galindo (2006 i 2008) per a una ampliació d'aquest tema.

3. No s'han inclòs les opcions «no correspon» o «no ho sé / no contesto»; per això, la suma de percentatges de les columnes no sumen 100.

Un cop hem vist les pautes de comportament lingüístic dels enquestats amb els pares, és moment d'observar-ne els usos lingüístics a les llars actuals. La taula 2 recull aquestes dades i, tal com es pot observar, el castellà continua sent, de molt, la llengua més emprada.

TAULA 2
A la teva llar actual, quina llengua parles (en percentatges)

Català	4,9
Per igual en català i castellà	4,9
Castellà	86,5
Altres opcions	3,7

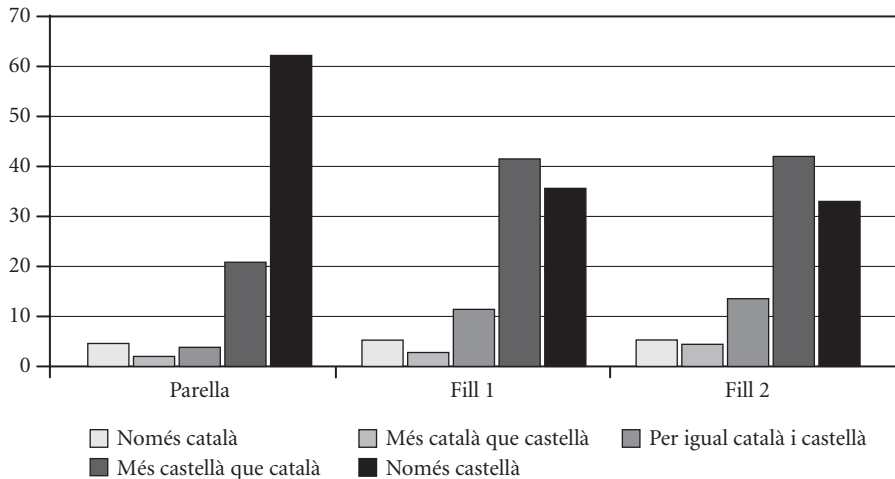
Sense deixar de ser vàlid el comentari que acabem de fer, una anàlisi més detallada obliga a introduir un matís important: en el pas de la llar dels pares a la llar actual hi ha una certa introducció del català en els usos orals de l'informant. Amb les dades de què disposem no és possible determinar quina extensió tenen aquests usos —són només unes poques frases al dia?, s'ha consolidat alguna interacció en aquesta llengua?—, ni quan es van produir —té relació amb el fet que ara estiguin estudiant català o són usos consolidats des de fa temps?—, però el cert és que fins al 34,1 % (vegeu la taula 3) declara que se serveix del català en alguna mesura dins del nucli familiar quan abans empraven, recordem-ho, el castellà com a llengua exclusiva. Comprovem-ho amb més deteniment a la taula 3, la qual aporta una comparativa entre els usos lingüístics a l'antiga llar de l'informant amb l'actual. Tal com hem esmentat prèviament, l'ús exclusiu del castellà a casa dels pares s'ha afeblit de manera molt considerable a la llar actual i ha deixat pas a un ventall més ampli de tries lingüístiques, encara que majoritàriament són testimonials. L'opció més triada és la que reflecteix que actualment, amb els de casa, l'informant opta per l'ús exclusiu del castellà i, en menor grau, per l'ús preponderant d'aquesta mateixa llengua.

TAULA 3
Comparació dels usos monolingües i plurilingües a les llars (en percentatges)⁴

Llengua a casa de petit			Llengua de la llar actual		
Usos monolingües	Català	6,1	Usos monolingües	Català	4,5
	Castellà	87,4		Castellà	52,4
Usos plurilingües	Igual català/ castellà	1,2	Usos plurilingües	Més català	0,4
				Igual català/ castellà	4,9
				Més castellà	34,1
				català/ castellà/altra	1,6

Els principals receptors d'aquest escadusser ús del català són els fills i, a molta distància, la parella de la persona enquestada, tal com es pot veure en el gràfic 1. De fet, amb els fills s'inverteix en bona part la norma descrita prèviament a la llar dels pares de l'entrevistat —una persona, una llengua— i ara el capteniment més habitual és un cert ús de les dues llengües. Tant és així, que les opcions bilingües sumen per al primer fill el 56,4 % de les respostes, i per al segon, el 60,6 %; en el cas de la parella, en canvi, depassa molt lleugerament el 27 %.

GRÀFIC 1
En quina llengua parles a la teva parella i fills (en percentatges)

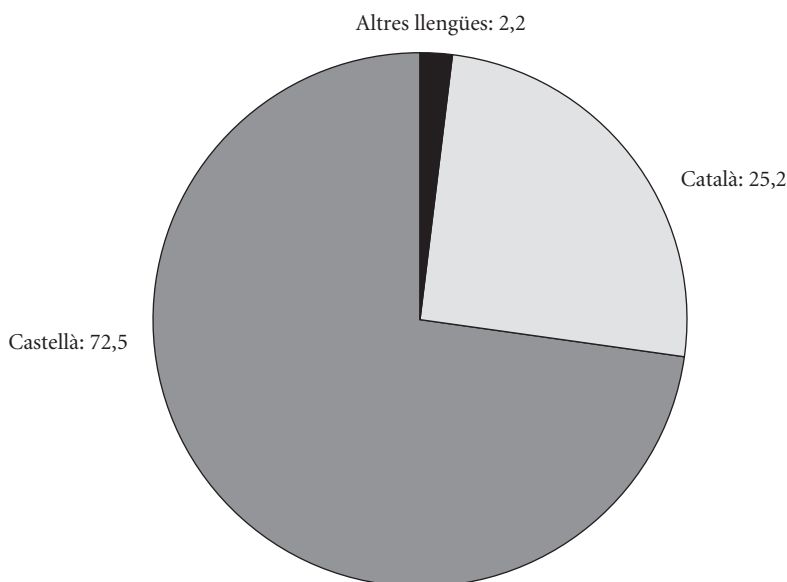


4. No s'han inclòs les opcions «no correspon» o «no ho sé / no contesto»; per això, la suma de percentatges de les columnes no sumen 100.

5. ELS USOS LINGÜÍSTICS INTERPERSONALS FORA DE LA LLAR

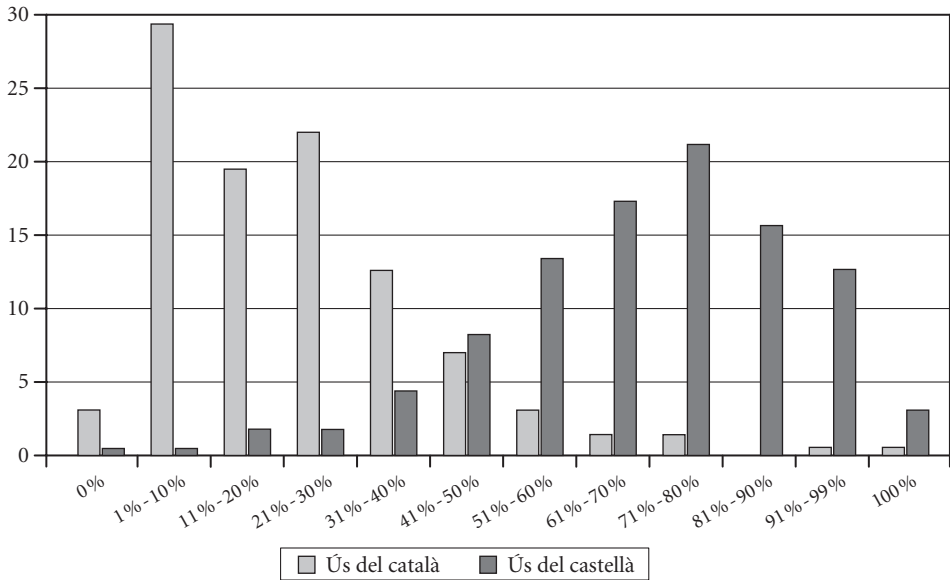
Un cop analitzats els hàbits d'ús interpersonal dins de la llar, ara observarem el comportament lingüístic dels estudiants de català més enllà de l'àmbit domèstic. Per presentar els resultats dels usos fora de la llar ens basarem, en primer lloc, en la pregunta més genèrica del qüestionari referent a aquest tema: «En quin tant per cent utilitzes cada una de les següents llengües?», i com a possibles respostes, «català», «castellà» i «altres llengües».

GRÀFIC 2
Mitjana d'ús del català, del castellà i d'altres llengües (en percentatges)



Segons les respostes dels informants, la mitjana d'ús del castellà sobrepassa el 72 %, la del català se situa al voltant del 25 % i la d'altres llengües tot just supera el 2 %. Les dades globals d'ús de cada llengua amaguen algunes tendències que ens poden fer entendre millor la dinàmica dels capteniments lingüístics dels estudiants de català de Santa Coloma. El gràfic 3 mostra els resultats de la pregunta d'ús de cada llengua però segmentats segons les franges d'ús. D'aquesta manera, podrem observar en més detall com es reparteixen els percentatges que hem vist en el gràfic anterior. Dit d'una altra manera: el 25 % d'ús del català es distribueix regularment entre tots els alumnes o simplement n'hi ha alguns que l'utilitzen molt i altres que en fan un ús molt feble o fins i tot nul?

GRÀFIC 3
Ús del català i el castellà (en percentatges)



La distribució dels percentatges d'ús de cada una de les llengües confirma que el català es concentra en les franges més baixes, mentre que el castellà s'utilitza durant molta més estona. Fixem-nos que els segments amb més efectius per al català són les franges que van de l'1 % al 30 % d'ús, mentre que per al castellà són les franges del 61 % al 90 % d'ús.

Del gràfic 3, encara en podem extreure alguna altra lectura. Per exemple, fins i tot entre els estudiants de català hi ha espai per a les pràctiques monolingües, en català i en castellà. Concretament, un 3 % de l'alumnat de L'Heura declara que no empra mai el català, i un 0,4 %, que no usa el castellà en cap circumstància. Amb tot, queda ben palès que la gran concentració de les pràctiques lingüístiques se situa en els usos bilingües, tot i que el català obté uns resultats migrats: el 86,6 % dels enquestats responen que el seu ús d'aquesta llengua és inferior al 50 %; el 6,9 %, que fan servir les dues llengües de manera força parella, i només el 6,5 %, que l'ús del català supera de manera clara el 50 %. En canvi, la tendència d'ús del castellà és totalment a la inversa: el 83,1 % l'empra en les franges superiors al 50 %, el 8,2 % utilitza les dues llengües per igual i el 8,5 % declara que usa el castellà en un percentatge inferior al 50 %.

Hom pot argumentar que els percentatges obtinguts es deuen a la poca competència en català dels informants, atesa la condició d'estudiants. És per aquest motiu que cal parar esment a les preguntes sobre coneixements autodeclarats que recull l'enquesta —amb els avantatges i inconvenients que planteja avaluar les competències lingüístiques d'aquesta manera i que no exposarem en aquest

article per manca d'espai. Als informants se'ls demanava que avaluessin la capacitat d'entendre, parlar, llegir i escriure el català en una escala de zero a deu, on zero significa «gens ni mica», i deu, «perfectament». Seguint Vila (2005), hem unificat les autocategoritzacions en tres grups: el de zero a tres, equivalent a coneixements baixos o nuls; el de quatre a set, equivalent a coneixements intermedis; i el de vuit a deu, equivalent a coneixements superiors. Tot i que a la taula 4 reflectim els resultats de les quatre habilitats, només ens aturarem en la capacitat de parlar.

TAULA 4
Coneixements autodeclarats de català (en percentatges)

	<i>Entendre</i>	<i>Parlar</i>	<i>Llegir</i>	<i>Escriure</i>
De zero a tres	0	4,6	2,1	17,2
De quatre a set	12,9	75,8	42,7	70,4
De vuit a deu	87,1	19,6	55,2	12,3

La gran majoria dels enquestats afirmen que tenen uns coneixements intermedis d'ús oral de català i és destacable que gairebé un 20 % considerin que el saben parlar amb un molt bon nivell. Per tal que el lector es pugui fer una idea més específica del nivell de català dels informants, l'alumne que conclou el bàsic 3 —recordem que les enquestes es van passar a partir d'aquest curs per assegurar un cert coneixement productiu de l'idioma— hauria de ser capaç de participar en una conversa sobre afers quotidians, com ara demanar informació, presentar algú o descriure alguna cosa.

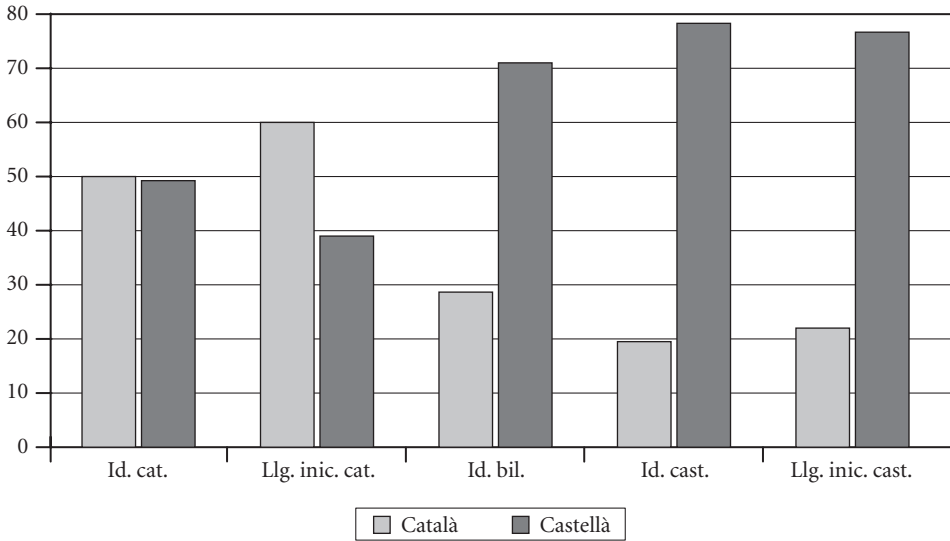
Tenint en compte els resultats de la taula 4 i els nivells que cursen els alumnes que han respost l'enquesta, en principi, el català disposa d'un nombre força elevat d'usuaris potencials... que l'empren molt poc. Tenint present la prudència que demana analitzar valors obtinguts a partir d'autoavaluacions, sembla que atorgar aquest baix ús *només* a la competència lingüística dels alumnes no seria una resposta exacta. Més endavant intentarem explicar el perquè.

5.1. Qui utilitza el català?

En aquest apartat analitzarem les variables que millor poden descriure els perfils d'usuaris: qui és que utilitza (més) el català? I el castellà? Per respondre aquesta pregunta prendrem en consideració la llengua inicial i la llengua d'identificació.⁵

5. Tal com hem indicat prèviament, entenem per *llengua inicial* la llengua que els enquestats parlaven amb els pares de petits a casa, mentre que la *llengua d'identificació* és la llengua que els enquestats consideren que és la seva.

GRÀFIC 4
Ús global del català i del castellà segons la llengua inicial i la llengua d'identificació (en percentatges)⁶



En el gràfic 4 establim una comparativa entre la llengua d'identificació (id.) i la llengua inicial (llg. inic.) en relació amb l'ús global de català i castellà. D'entrada, cal esmentar l'alta correlació que hi ha entre aquestes dues variables, més acusada entre els catalanoparlants (el 86,6 % dels quals consideren el català la seva llengua) que no pas entre els castellanoparlants.⁷ I és que el 71,6 % de castellanoparlants inicials afirmen que el castellà és la seva llengua, enfront d'un 23,5 % que ara opten per una identitat bilingüe i un 4,7 % que consideren que el català és la seva llengua. Per tant, d'una manera majoritària, els parlants dels dos principals grups lingüístics s'identifiquen amb la seva llengua inicial, amb una certa propensió a incorporar efectius al català (tendència també detectada a l'anàlisi de l'EULC). Això no obstant, cal tenir en compte que el fet d'estar estudiant català o el context on es van passar les enquestes poden haver condicionat els resultats.

Respecte de l'ús de les llengües, es detecten dinàmiques diferents segons el grup lingüístic. Així, pel que fa al català, la llengua inicial sembla que adquireix un pes indiscutible a l'hora de configurar les pràctiques lingüístiques: les perso-

6. No hem incorporat les dades dels bilingües familiars perquè en aquesta categoria només hi ha tres persones.

7. El 14 % de catalanoparlants que no s'identifiquen amb el català ho fan amb l'opció «català i castellà per igual». D'altra banda, per qüestions d'espai, no analitzem les persones que tenen llengües inicials diferents del català o el castellà. Això no obstant, voldríem apuntar que cap d'ells —en són tretze, en total— no afirma que s'identifiqui amb el català. Reparteixen les preferències a parts iguals entre el castellà i les llengües d'origen.

nes que de petites parlaven el català a les seves llars són les que en aquests moments més l'empren (60 % del temps). Paral·lelament a la llengua inicial, la llengua d'identificació també es revela com un factor molt important per augmentar-ne l'ús, i és la combinació de les dues variables la que permet atènyer uns percentatges més alts.⁸

L'ús, doncs, del català entre els no catalanoparlants inicials és sensiblement més baix, tot i que es detecten tendències segons la llengua d'identificació: els qui s'identifiquen amb el català l'utilitzen més en les interaccions diàries (50,1 % del temps) que els bilingües identitaris (28,8 %) i, alhora, aquests en fan més ús que els que diuen que el castellà és la seva llengua inicial (21,9 %) o els qui s'identifiquen amb aquesta llengua (19,3 %).

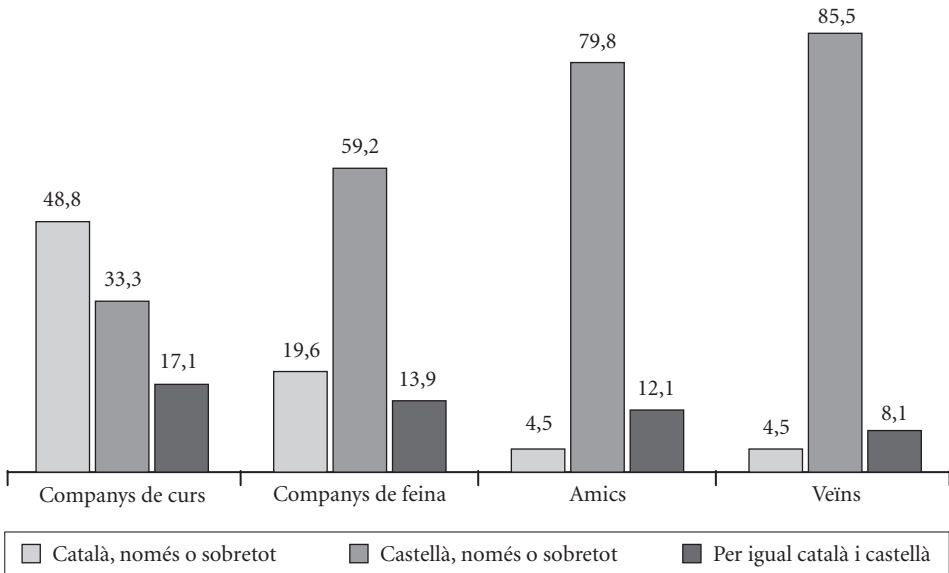
L'ús del castellà, en canvi, està regit per qualsevol de les dues variables que atenem en aquest apartat, atès que no s'aprecia una preferència clara entre els qui s'identifiquen amb aquesta llengua (78,5 %) i els que la tenen com a inicial (76,6 %). També obté un fort impuls entre els entrevistats que consideren el català i el castellà com les seves llengües (70,8 %). Ara bé, cal tenir present que aquesta categoria està composta de manera gairebé exclusiva per castellanoparlants originaris, els quals, amb l'ús que fan del català i castellà, presenten un comportament diferent dels altres membres del seu propi grup lingüístic.

5.2. Els usos lingüístics per àmbits d'ús

L'enquesta també demanava sobre l'ús oral de les llengües en uns àmbits determinats. Tal com veurem tot seguit, els enquestats manifesten que actuen lingüísticament d'una manera o d'una altra en funció del context on es trobin. Seguint Corbeil (1980), hem diferenciat entre els «usos interpersonals individualitzats» (companys de curs, de feina, amics i veïns) i els «usos interpersonals institucionalitzats» (ajuntament, bancs, metges, botigues i centres comercials).

8. Aquesta tendència ja la detecta Fabà (2005: 74-75) quan observa que els qui s'identifiquen amb el català en fan un ús apreciable però menor que aquells qui, a més d'identificar-s'hi, també el tenen com a llengua inicial.

GRÀFIC 5
Usos interpersonals individualitzats (en percentatges)



L'àmbit en què els enquestats utilitzen més el català és amb els companys de curs, no solament durant l'estona d'instrucció sinó més enllà de l'hora acadèmica.⁹ És a dir, en l'entorn més catalanitzat possible és on es registra un ús més notable de català. Per cert, en un percentatge gens menyspreable si recordem que estem analitzant un col·lectiu en què només hi ha un 6 % de persones que tenen el català com a llengua inicial.

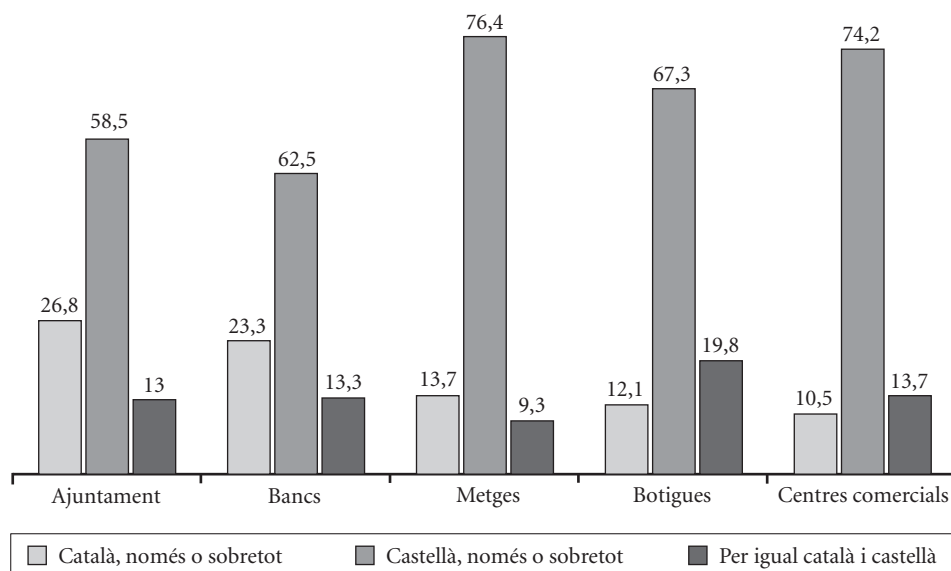
La situació es capgira completament si observem els resultats obtinguts en les interaccions amb els amics i els veïns. Amb tota probabilitat, aquests percentatges són fruit de diversos fenòmens; en destaquem tres. En primer lloc, unes pràctiques lingüístiques en l'àmbit veïnal i d'amistats possiblement consolidades en castellà de fa molt de temps, i que ni una competència més gran en català dels entrevistats ha canviat. De fet, aquest capteniment s'adequa plenament a la dinàmica de les tries lingüístiques al Principat, que queden vinculades a la persona independentment del context on es produeixi la interacció (Vila, 1996). En conseqüència, un cop s'ha establert el codi de comunicació en una díade, tendeix a romandre estable al llarg del temps. Un segon aspecte que caldria tenir en compte és la mateixa dinàmica sociolingüística de la ciutat, que amb una gran majoria de persones de llengua primera no catalana tendeix a resoldre en castellà els encontres intergrupals. Aquesta dinàmica —i ja en tercer lloc— possiblement enca-

9. La pregunta d'aquest apartat va ser: «Amb els teus companys de curs, fora de l'aula, en quina llengua hi parles?».

ra s'hagi accentuat més en els darrers anys, en què un nombre important de persones procedents d'altres continents s'ha instal·lat a Santa Coloma de Gramenet (*Anuari estadístic 2007*). No és fins a la irrupció en nous àmbits —com ara el laboral— que, ja sigui per voluntat pròpia, ja sigui per necessitat, un percentatge dels informants decideix fer el pas i «es llança» a parlar en català. Dit d'una altra manera, com més lluny de les xarxes socials més properes, més factible esdevé l'ús d'aquesta llengua.

Finalment, el gràfic 6 reflecteix l'ús de les llengües en els àmbits institucionalitzats, on amb independència del codi que s'empri es tendeix a utilitzar més aviat una modalitat formal. Tal com es pot veure, els enquestats responen que es comporten de manera diferent segons l'àmbit. Així, podem dividir el gràfic en dos grans grups: el primer, format per l'ajuntament i els bancs i caixes, on l'ús del català sobrepasa el 23 % en ambdós casos; i el segon, format pels metges, botigues i grans centres comercials, on l'ús del català és molt feble.

GRÀFIC 6
Usos interpersonals institucionalitzats (en percentatges)



6. CONCLUSIÓ

En aquest article hem descrit alguns dels resultats més interessants de l'enquesta sobre usos lingüístics distribuïda als alumnes del CNL L'Heura de Santa Coloma de Gramenet. N'hem resseguit els usos des del nucli familiar fins als àmbits més «socials». Dins de casa hem comprovat que el castellà senyoreja de manera aclaparadora, però amb certes esquerdes en el pas de la llar dels pares a

la llar actual, atès que en aquest darrer entorn els entrevistats posen en circulació un ventall de tries lingüístiques més ampli que prèviament. Els destinataris principals d'aquesta tímida introducció de l'ús del català són els fills. La preponderància del castellà en l'àmbit domèstic té una translació fora de la llar. Aquí hem vist que els estudiants s'autocategoritzen en posicions intermèdies o intermèdies-altes pel que fa a la percepció de veure's capacitats de parlar en català, però això no implica que posteriorment l'utilitzin d'una manera àmplia.

Una de les dades que més ens han cridat l'atenció és l'alt percentatge d'ús del català amb els companys de curs. El resultat obtingut en aquest àmbit contrasta amb els assolits en tots els altres àmbits, ja que hem comprovat que en aquests la presència del català és molt i molt feble. El percentatge obtingut amb els companys de curs ens ha fet desestimar l'opció que pel fet de ser estudiants de català no siguin competents en aquesta llengua. Així doncs, què diferencia aquest àmbit d'ús de tots els altres? Tal com hem avançat pàgines enrere, un entorn lingüístic fortament catalanitzat, on la consolidació de diades en català és molt més probable que en qualsevol dels altres àmbits observats. Els alumnes troben en aquest entorn un espai de confiança en l'ús de la llengua que estan adquirint, on l'error és permès perquè tothom parteix d'unes condicions similars. Aquesta manca de confiança en les possibilitats d'un mateix —expressades en diverses fórmules que acostumen a incorporar les paraules «timidesa» i «nerviosisme»— es revela com un factor que cal tenir en consideració.

Els primers intents de començar a parlar amb desconeguts una llengua que s'està estudiant suposa un escull força important per a molts alumnes, els quals agraeixen tenir el suport d'una altra persona en aquesta escomesa. Podríem comparar-ho amb els primers cops que hom es posa darrere un volant: fins que no s'adquireix la confiança suficient, dóna més tranquil·litat conduir per carreteres amb poc trànsit i amb una persona experta al costat. Fa anys que des de L'Heura treballem per crear espais de «tranquil·litat» a través dels establiments col·laboradors, on l'estudiant, acompanyat els primers cops per un voluntari lingüístic, va adquirint la confiança necessària perquè finalment es decideixi a «pilotar» sol. Aquest any, a més, hem introduït un carnet en una experiència pilot que ha donat uns resultats força prometedors. Però això ja és motiu d'un altre article.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- AJUNTAMENT DE SANTA COLOMA DE GRAMENET; UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA (2008). *Anuari estadístic 2007*. Santa Coloma de Gramenet: Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet.
- BASTARDAS, A. (1996). *Ecologia de les llengües: Medi, contactes i dinàmica socio-lingüística*. Barcelona: Proa.

- CORBEIL, J. C. (1980). *L'aménagement linguistique du Québec*. Mont-real: Guérin.
- FABÀ, A. (2005). «Llengua inicial i llengua d'identificació». A: TORRES, J. [coord.]. *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència, p. 55-79.
- GALINDO, M. (2006). *Les llengües a l'hora del pati: Usos lingüístics en les converses dels infants de primària a Catalunya*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona.
- (2008). *Les llengües en joc, el joc entre llengües*. Lleida: Pagès.
- TORRES, J. (2003). «L'ús oral familiar a Catalunya». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 17, p. 47-76.
- [coord.] (2005). *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència.
- VILA, F. X. (2005). «Els usos lingüístics interpersonals fora de la llar: Els usos lingüístics en general». A: TORRES, J. [coord.]. *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència, p. 109-143.
- VILA, F. X.; VIAL, S. (2001). *Informe «Escola i Ús»: Les pràctiques lingüístiques de l'alumnat de 2n nivell de cicle superior d'educació primària de Catalunya en situacions quasi espontànies*. Informe inèdit encarregat pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.
- (2002). «Models lingüístics escolars i usos entre iguals: Alguns resultats des de Catalunya» [en línia]. Comunicació presentada al XXIII Seminari Llengües i Educació. Barcelona, 30, 31 de maig i 1 de juny. <<http://www.ub.es/ice/portaling/seminari/seminari-pdf/65vilafx.pdf>>